

En langdysse med skåltegn

Egnshistorisk Nyt nr. 3 – 1991 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

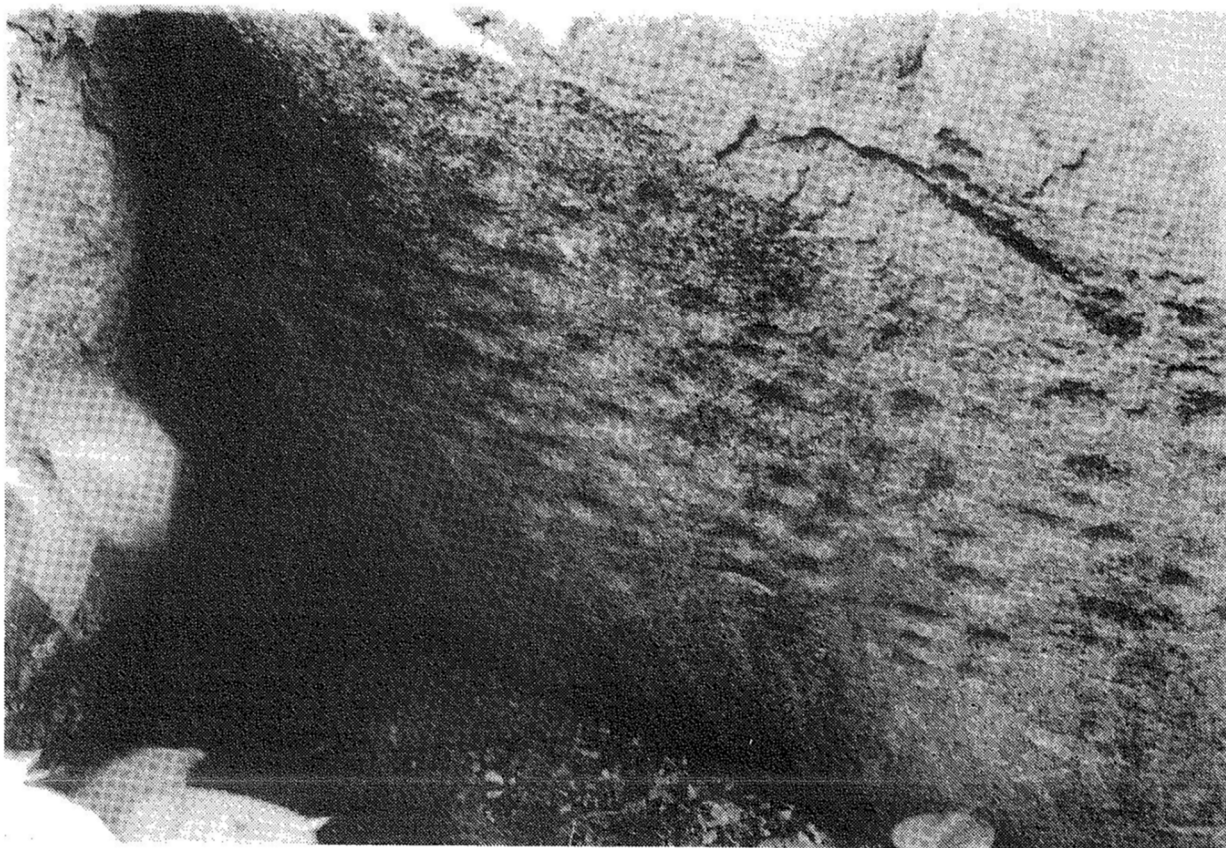

Foto: Alan Hjorth Rasmussen, Fjordmuseet

En langdysse med skåltegn

Ret upåagtet og et godt stykke inde på en mark, i en langdysse mellem Gundsølille og St. Valby, ligger denne mærkelige sten. Der er ca. 50 fordybninger, de såkaldte skåltegn. Arkæologerne fortolker dem som magiske tegn beslægtet med helleristningerne fra bronzealderen. - Betydningerne nok ligger stenen i en stenalderdysse! Ifølge Nilaus Pedersens "Optegnelser fra Gundsølille" lå stenen i halvmørke indtil 1771, da skulle dyssekammerets dæksten være blevet fjernet og anvendt ved bygningen af gl. Gere bro ved Frederiksborgvej. Nilaus Pedersen beskriver denne dysse indgående i sine erindringer, som vi bringer et uddrag af på side 3-5.

En langdysse med skåltegn

Egnshistorisk Nyt nr. 3 – 1991 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

En langdysse med skåltegn

Vedrørende den omtalte langdysse på forsiden bringer vi her et uddrag af Nilaus Pedersens optegnelser om dysserne i Gundsølilleområdet. Nilaus Pedersen, der fødtes og opvoksede på "Bøgegård" syd for Gundsølille (og boede der hele sit liv) har nedskrevet mange interessante og værdifulde oplysninger om Gundsølilleegnen, som den så ud i hans levetid, 1856-1935.

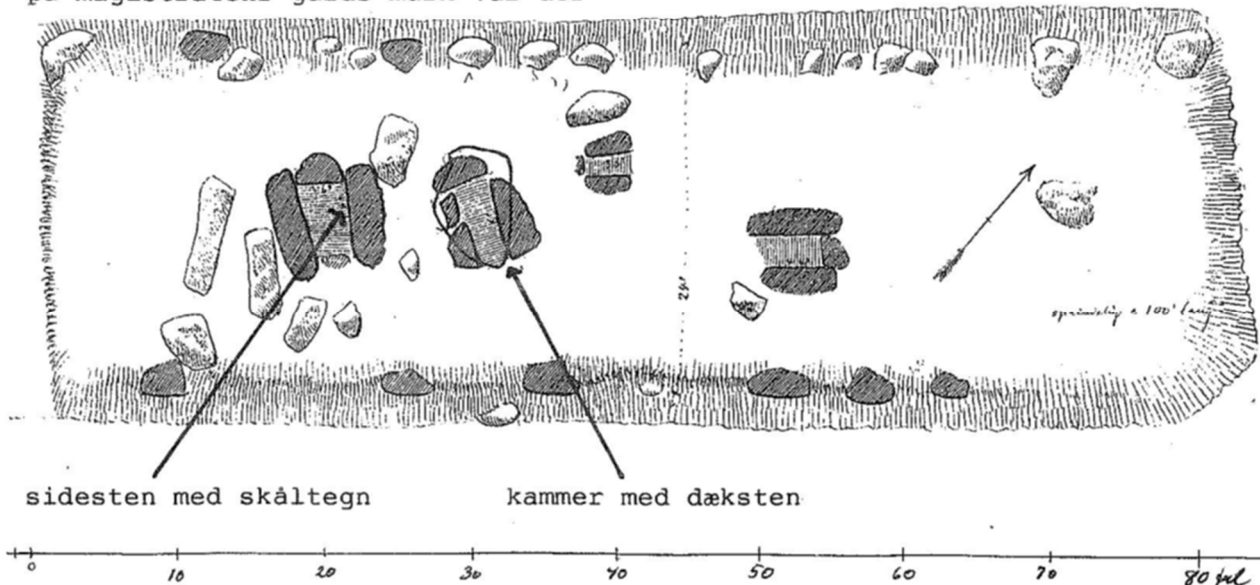
I Historisk Samfunds Årbog for Københavns Amt 1926-29 omtaler han bl.a. også dysser og høje i området, og herunder også en nærmere beskrivelse af langdyssen med skåltegnene på hans mark matr. 13c, under afsnitoverskriften "Dysser og kæmpehøje" skriver han:

"I 1799 var der på Gundsølille bys marker 14 dysser og 5 kæmpehøje; På matr.nr. 3 to dysser og en høj, på matr.nr. 4 tre dysser og en høj; på matr.nr. 6 en høj, "Drudehøj"; på matr.nr. 7 en dysse, "Tranedysse"; matr.nr. 8 to dysser og en høj og på matr.nr. 9 en dysse, "Koedysse", og på magistratens gårds mark var der

fem dysser. En af disse dysser hed "Klingerdysse" og en høj havde navnet "Blodhøj". Det er muligt, at der har været endnu flere dysser og høje i fortiden, som er ryddede eller nedpløjede. Alle disse dysser og høje vidner om stærk bebyggelse i oldtiden.

I 1925 var der kun fem dysser og en høj tilbage. De ligger på følgende steder: På N.P.Nielsens mark, matr. nr. 3, findes højen, der indeslutter den dobbelte jættestue, på samme mark i nærheden af jættestuen findes en dysse. På Nilaus Pedersens mark, gl. matr.nr. 4, nu 13, findes en stor langdysse med fire grave. På Peder Pedersens mark, gl.matr.nr. 4, nu nr. 12 (gården, som blev udstykket i 1808) en dysse, og på Jakob Nørhaves mark findes to langdysser, hvoraf den ene er fredet. Overliggeren på dyssen på N.P.Nielsens mark, matr.nr. 3, blev i foråret 1925 solgt til Fyn. Det var en sjælden stor og prægtig sten. Den står nu i Kongebrokov ved Middelfart som mindsten for afdøde folketingsmand Slengerik.

forts. næste s.

Gundsølille Mark ^{13^c?} Kirkerup Sogn, Sømme Herred,
Kjøbenhavns Amt.

A.P. Madsen
1890.

Langdyssen med skåltegnene er i Nationalmuseets sognebeskrivelse (Kirkerup sogn) reg. nr. 38. Fredningsnr. 3127-14. Fredet i 1931. Plantegningen er lånt på Nationalmuseet, tegnet af A.P.Madsen 1890. Den benævnes som en 4-kamret langdysse. På forsiden af dette blad ses foto af sidestenen med skåltegnene. EDB-udskrift af sognebeskrivelsen kan ses på Fjordmuseet.

En langdyssse med skåltegn

Egnshistorisk Nyt nr. 3 – 1991 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

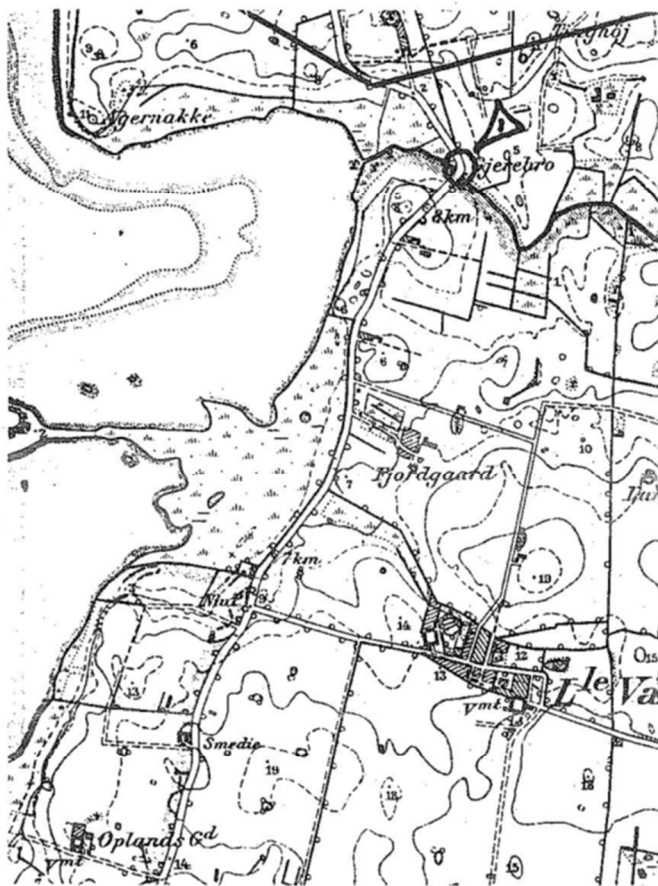
I tredserne i forrige århundrede blev der i nærheden af jættestuen fundet en guldring. Den lå ca. 100 alen lidt nordøst for jættestuen, og da der ca. 70 alen øst for denne har ligget en bronzealderhøj, som er ryddet, kan det måske antages, at ringen stammer fra denne begravelse. Ringen findes nu på Nationalmuseet i København. Det var en pige, som fandt den, da hun pillede kartofler op; hun fik ringens guldværdi, der beløb sig til omtrent 70 rigsdaler, udbetalt. Jættestuen blev i midten af 1870'erne udgravet, men der fandtes ikke noget i den af betydning. Den er fredet.

Langdyssen på min mark med de fire grave, som ovenfor er omtalt, skal efter hvad gamle folk har fortalt, have ligget i fred indtil 1771. På det tidspunkt blev Gerebro bygget ude ved landevejen ved stranden (Frederiksborgvej). Stenhuggerne søgte da efter gode og store sten, som var egnet til dette brug. De skal dengang have borttaget overliggeren på den største af gravene (det kammer der rummer stenen med skåltegnene) og nogle få randsten. Ligeledes skal de have borttaget overliggeren på den mindste grav og flækket et stykke af overliggeren på den tredje. Med disse indgreb har jeg kendt langdyssen i min barndom, men overliggeren på den fjerde grav var endnu helt urørt og midt for den sydlige ende af dyssen knejste endnu en ca. 3 1/2 alen høj randsten. I 1870 var der en stenhugger, som slog brosten til Roskilde, og han havde også fået tilladelse til at tage sten fra dyssen. Han tog de bedste randsten og iblandt disse den høje randsten. Han tog også den overligger, som var beskadiget, og slog et stykke af den overligger, som tidligere ikke havde været berørt. Denne overligger er 5 alen lang og 1 alen 6 tommer tyk. I den største grav i den sydlige ende af dyssen findes på den nordre sidesten ind mod graven en mængde skålformede fordybninger, de såkaldte solmærker. Denne sten er ca. 3 alen 17 tom. lang; den sydlige sidesten ca. 4 alen 12 tom. lang.

Jeg mindes som barn, at min fætter Nilaus Frestrup, der var kunstmaler og tegner, var ude at tegne dyssen af. Jeg har forhørt mig på kunstmuseet i København, om der skulle fin-

des en tegning af den, men der fandtes ikke nogen. På museet kendte man godt hans navn, men han var mest kendt som tegner, oplyste man.

Da jeg som dreng vogtede kreaturer, har graven med den delvis bevarede store overligger ofte været et godt tilflugtssted for mig og andre hjorddreng, når de gale tyre ude fra Tågerup marker var efter os. Vi har undertiden moret os med at stege æbler og kartofler nede i graven.

En oldtidskværn. Der lå i sin tid en dysse ca. 50 alen nord for min have; den havde en grav med en stor overligger over, og ved siden af graven stod en gammel hyld. Da Gundsø lille mølle i 1861 blev bygget, blev dyssen nedbrudt og stenene anvendt til grund for møllen. Ca. 30 alen nordøst for denne dysse har jeg og min broder, da vi ryddede sten af marken, fundet en oldtidskværn tillige med tre runde sten, som benyttedes til at knuse kornet med; de tre sten lå lige ved siden af kværnen, og de passer også

En langdyssse med skåltegn

Egnshistorisk Nyt nr. 3 – 1991 – udgivet af Egnshistorisk Forening i Gundsø

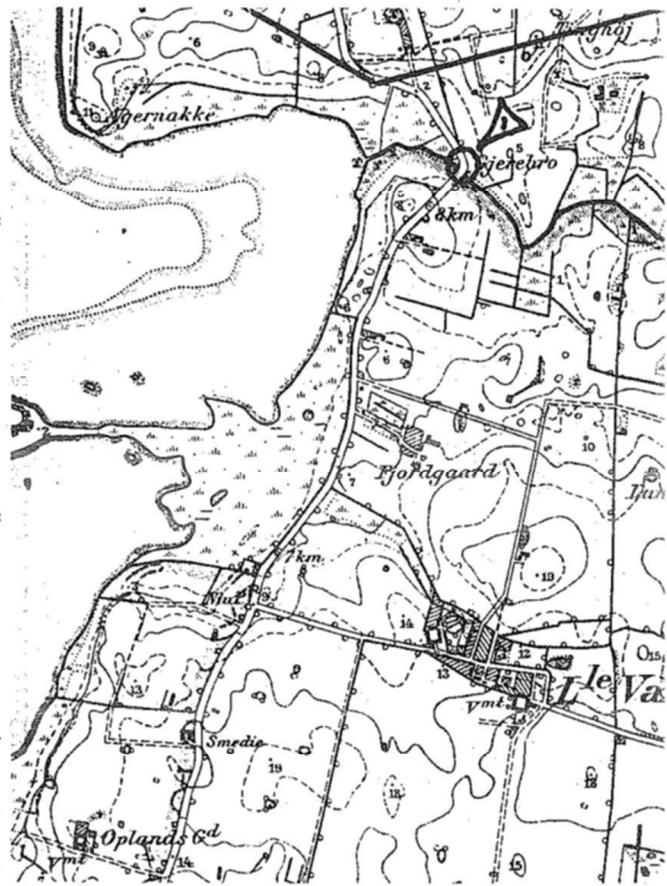
I tredserne i forrige århundrede blev der i nærheden af jættestuen fundet en guldring. Den lå ca. 100 alen lidt nordøst for jættestuen, og da der ca. 70 alen øst for denne har ligget en bronzealderhøj, som er ryddet, kan det måske antages, at ringen stammer fra denne begravelse. Ringen findes nu på Nationalmuseet i København. Det var en pige, som fandt den, da hun pillede kartofler op; hun fik ringens guldværdi, der beløb sig til omtrent 70 rigsdaler, udbetalt. Jættestuen blev i midten af 1870'erne udgravet, men der fandtes ikke noget i den af betydning. Den er fredet.

Langdyssen på min mark med de fire grave, som ovenfor er omtalt, skal efter hvad gamle folk har fortalt, have ligget i fred indtil 1771. På det tidspunkt blev Gerebro bygget ude ved landevejen ved stranden (Frederiksborgvej). Stenhuggerne søgte da efter gode og store sten, som var egnet til dette brug. De skal dengang have borttaget overliggeren på den største af gravene (det kammer der rummer stenen med skåltegnene) og nogle få randsten. Ligeledes skal de have borttaget overliggeren på den mindste grav og flækket et stykke af overliggeren på den tredje. Med disse indgreb har jeg kendt langdyssen i min barndom, men overliggeren på den fjerde grav var endnu helt urørt og midt for den sydlige ende af dyssen knejste endnu en ca. 3 1/2 alen høj randsten. I 1870 var der en stenhugger, som slog brosten til Roskilde, og han havde også fået tilladelse til at tage sten fra dyssen. Han tog de bedste randsten og iblandt disse den høje randsten. Han tog også den overligger, som var beskadiget, og slog et stykke af den overligger, som tidligere ikke havde været berørt. Denne overligger er 5 alen lang og 1 alen 6 tommer tyk. I den største grav i den sydlige ende af dyssen findes på den nordre sidesten ind mod graven en mængde skålformede fordybninger, de såkaldte solmærker. Denne sten er ca. 3 alen 17 tom. lang; den sydlige sidesten ca. 4 alen 12 tom. lang.

Jeg mindes som barn, at min fætter Nilaus Frestrup, der var kunstmaler og tegner, var ude at tegne dyssen af. Jeg har forhørt mig på kunstmuseet i København, om der skulle fin-

des en tegning af den, men der fandtes ikke nogen. På museet kendte man godt hans navn, men han var mest kendt som tegner, oplyste man.

Da jeg som dreng vogtede kreaturer, har graven med den delvis bevarede store overligger ofte været et godt tilflugtssted for mig og andre hjorddreng, når de gale tyre ude fra Tågerup marker var efter os. Vi har undertiden moret os med at stege æbler og kartofler nede i graven.

En oldtidskværn. Der lå i sin tid en dysse ca. 50 alen nord for min have; den havde en grav med en stor overligger over, og ved siden af graven stod en gammel hyld. Da Gundsø lille mølle i 1861 blev bygget, blev dyssen nedbrudt og stenene anvendt til grund for møllen. Ca. 30 alen nordøst for denne dysse har jeg og min broder, da vi ryddede sten af marken, fundet en oldtidskværn tillige med tre runde sten, som benyttedes til at knuse kornet med; de tre sten lå lige ved siden af kværnen, og de passer også